

86/09/18

غلام عباس کاظمی

در چندین هفته اخیر دو نوشته در رابطه با موضوع ISI و ارتباط آن با پیشرفت علمی کشور به چاپ رسید که پیام نوشتار اول که از آن آقای دکتر داوری اردکانی است نفی اهمیت و ارزش ISI و نوشته دوم که متعلق به آقای نوروزی چاکلی بوده است تأکید بر اهمیت ISI و رتبه کشورهای مختلف در این مؤسسه بوده است.

نگارنده، که از اعضاء هیأت علمی دانشگاه هاست، هر دو مطلب را خوانده و با نظر آقای داوری موافق است، اگر چه در مطالب آقای نوروزی - مدیر گروه علم سنجی مرکز تحقیقات سیاست علمی - هم نکات مثبت و قابل قبولی وجود دارد.

اول و مهمتر از همه اینکه، هدف اصلی و پیام نوشتار آقای دکتر اردکانی، بی اهمیت و بی خاصیت دانستن ISI نبوده است، بلکه این مطلب است که تولید مقاله و تولید علم صرفاً به خاطر چاپ آن در مجلات ISI امری ناپسند است. به عبارت دیگر، اگر هدف غایی تولید مقالات علمی صرفاً چاپ آنها در مجلات ISI باشد، تا رتبه علمی کشور در ISI بالاتر رود، قطعاً نه تنها پسندیده نیست، بلکه حتی مذموم است. منظور آقای دکتر اردکانی - تا آنجا که نگارنده استنباط می کند، این است که نشان دهد بالاتر بودن رتبه یک کشور در مؤسسه ISI می تواند (و در مورد ایران چنین است) هیچ ارتباطی با پیشرفت علم در آن کشور نداشته باشد. ممکن است این نظر، تعجب خواننده را برانگیزد اما واقعیت این است که در اکثر مواردی که دیده می شود چاپ مقاله در مجلات ISI، صرفاً به خاطر خود چاپ مقاله در این مجلات است، نه بیشتر و نه کمتر. هیچ اهمیتی به کاربرد و نقش این مقالات در داخل کشور و در پیشرفت علم و علمی شدن اداره امور کشور داده نمی شود. حتی چاپ تعداد زیادی مقاله در مجلات ISI، نمی تواند معرف میزان علم و دانش خود نویسنده باشد چه رسد به اینکه معرف پیشرفت علمی کشور و علمی تر شدن اداره کشور شود. برای اینکه بیش از این کلی گویی نشود (چه اینکه هر کسی می تواند عکس این نظریات را اینجا بنویسد)، باید به مثال های جزئی و دقیق پرداخت.

1) اگر رتبه علمی ایران در مؤسسه ISI چند و یا چندین برابر معتبر شده است آیا اثر آن در زندگی روزمره مردم دیده می شود؟ به عنوان مثال آیا میزان تأخیر در پرواز هواپیما های ما کمتر شده است؟ آیا لزوم مشارکت شرکت های نفتی خارجی در اکتشاف و بهره برداری از مخازن نفتی ایران کمتر شده است؟ آیا کیفیت محصولات کشاورزی افزایش یافته است؟ آیا افزایش مقالات ISI در دسترسی مردم به آب آشامیدنی سالم و بهداشتی تأثیر زیادی داشته است؟ مهمتر از این مسائل اینکه، آیا اعزام دانشجویان ما به خارج از کشور (به صورت شخصی و دولتی) برای تحصیل کم ر شده است؟ آیا کیفیت آموزش در دانشگاه ها و مدارس به همان نسبت افزایش یافته است؟ در تمام این موارد، وضعیت نه تنها چند برابر، که حتی دو برابر هم بهبود نیا

2) ممکن است کسی بگوید که نه، ارتقاء رتبه علمی در ISI، به این معنا نیست و با این مسائل کار ندارد! سؤال این است که پس این ارتقاء رتبه علمی به چه معناست و به چه درد می خورد؟ آیا صرفاً بحث ارتقاء رتبه مهم است؟ مثلاً از تجربه خود در کشور سوئیس می آورم. فردی در سوئیس می پرسید که ایران که این همه دانشگاه دارد چرا وضع ت اداره کشورش به این شکل است؟ (نقل به مضمون) هر چقدر تلاش می کردم که برای ایشان این موضوع را توضیح هم که تعدد دانشگاه ها به اوضاع کشور و نحوه اداره آن و سطح زندگی مردم، ارتباط مستقیمی ندارد، قانع نمی شدم و می گفتم که دانشگاه های شما هیچ کاره اند! آیا من درست می گفتم یا ایشان؟ آمار 00072 کشته در سال در اثر وانج رانندگی، نمونه ای وضع موجود

3) اگر بهبود رتبه در ISI واقعاً آنقدر مهم است، آیا تعداد دانشمندان و اعضاء هیأت علمی کشورهای دیگر که برای گذراندن دوره فرصت مطالعاتی و یا دوره تحقیقاتی در مراکز تحقیقاتی و آزمایشگاه های به سوی ایران گسیل می شوند به همان نسبت بهبود رتبه در ISI افزایش یافته است؟ آیا اصولاً چنین موضوعی، یعنی حضور دانشمندان خارج در آزمایشگاه ها و مراکز تحقیقاتی ما، وجود خارجی دارد؟ پس نقش رتبه ISI در این زمینه ها چیست

4) آیا آماری وجود دارد که نشان دهد پدیده فرار مغزها و یا مهاجرت نخبگان و ...، به همان نسبت بهبود رتبه ISI، کاهش یافته است

5) آیا بورس‌های تحقیقاتی (pihswolleF) که مؤسسات بین‌المللی و مراکز تحقیقاتی و دانشگاه‌های دنیا، به دانشمندان کشورهای مختلف اعطا می‌کنند، به همان نسبت ارتقاء رتبه به دانشمندان ایرانی افزایش یافته است

6) آیا مشارکت دانشمندان ایرانی در پروژه‌های علمی بین‌المللی که توسط مجامع علمی بین‌المللی اجرا می‌شوند افزایش یافته؟ آیا سهم دانشمندان ایرانی در جذب بودجه‌های تحقیقاتی بین‌المللی «سرگردان» افزایش یافته است

7) آیا تعداد دانشمندان ایرانی که سردبیر و یا عضو هیأت تحریریه همان مجلات ISI هستند به همان نسبت افزایش یافته است؟ و آیا عضویت این دانشمندان و ریاست آنان بر انجمن‌های بین‌المللی علمی بیشتر شده است

8) کتاب، آخرین مرحله تولید علم محسوب می‌شود، آیا به همان نسبت افزایش مقاله، تألیف کتاب توسط دانشمندان ایرانی و چاپ آن در مؤسسات انتشاراتی بین‌المللی و بنگاه‌های انتشاراتی معتبر رشد داشته است

سئوالاتی از این دست بسیار فراوانند. واقعیت این است که گرچه ISI کارکردهایی دارد و لزوم وجود آن بر کسی پوشیده نیست اما طی چند سال اخیر در ایران، بی‌جهت و بی‌دلیل و بدون در نظر گرفتن جمیع جوانب، صرف افزایش مقالات ISI، به عنوان ملاک پیشرفت علم در نظر گرفته می‌شود. تولید علم و افزایش این تولید، فرآیندی فراگیر چندجانبه است که نشانگرهای زیادی دارد و فقط یکی از این نشانگرها افزایش تعداد مقالات ISI است. افزایش تعداد مقالات ISI، بدون افزایش مواردی که در سئوالات فوق مطرح گردید (و موارد بسیاری دیگر)، به منزله توسعه علم تلقی نمی‌شود و فقط می‌توان آن را «توسعه مقالات ISI» نامید و بس

در پایان فقط یک مثال، از کشوری که من فعلاً در آن مستقرم، ذکر می‌کنم تا تفاوت پیشرفت علمی و «توسعه مقالات» مشخص شود.

تعداد دوازده متخصص ژاپنی به مدت 53 روز، با اجاره یک کشتی تحقیقاتی (esiurC) روسی در دریای اطراف روسیه، به نمونه‌برداری از آب، رسوبات، و ... دریای ختک که متعلق به روسیه است پرداختند. از این تعداد 01 نفر مرد و 2 نفر زن بوده‌اند. تمامی خدمه کشتی روسی بوده و تأمین غذای ژاپنی‌ها هم به عهده روس‌ها بوده است. هزینه‌ای که مؤسسه ژاپنی مربوطه به روس‌ها برای این مدت 53 روز (اجاره کشتی و وسایل آن و هزینه غذا) پرداخته است مبلغ 03 میلیون ین ژاپن برابر با 052 میلیون تومان بوده است. هزینه اعزام ژاپنی‌های به کشتی مذکور در دریای ختک، هزینه برگشت آنها به توکیو، و هزینه‌های انجام آزمایشات بر روی نمونه‌های برداشت‌شده (که قسمت عمده هزینه تحقیقات است)، با محاسبه ریال ما سر به میلیاردها و دهها و بلکه صدها میلیارد می‌زند. جالب است که بدانیم که هزینه تحقیقات علمی، معمولاً به جزء هزینه پرسنلی، در همه جای دنیا یکی است. آیا با وصف این پروژه تحقیقاتی و با اطلاع به اینکه کل بودجه تحقیقاتی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری قرار است از 008 میلیارد تومان فعلی به 0042 میلیارد افزایش یابد، امکان انجام کار علمی در ایران میسر است؟

منبع: کرسی نیوز